

بسم الله الرحمن الرحيم

عهد معهود

درس گفتارهایی از: مسعود بسیطی

با اهتمام: زهرا مرادی

در دوره‌ی «عهد معهود» با حقایقی از آفرینش آدم علیه السلام و فلسفه‌ی آفرینش آدمی به روایت هدایتگران آسمانی آشنا خواهید شد. همچنین در این دوره، از عهدی که آدم علیه السلام با خداوند متعال می‌بندد سخن خواهیم گفت؛ عهدی که قرار می‌شود تمامی بنی آدم - از جمله من و شما - تا قیام قیامت به آن پایبند بمانند!

درس شانزدهم: برانگیخته شدن غضب الهی به سبب خیانت مردم به عهد معهود

در دو جلسه‌ی گذشته گفتیم رسول خاتم در روز «عهد معهود» (روز عید غدیر) در اجتماع‌ی عظیم، رسماً عهد معهود را ابلاغ نمود و فرمود آن کسی که بنی آدم درباره‌اش با خدا عهد بسته‌اند، ایشان و اهل بیت پاک‌شان هستند. مردم با پیامبر و وصی ایشان درباره‌ی عهد معهود بیعت کردند اما برخی از مسلمان‌ها با خط‌گیری از یهودیان که کینه‌ی رسول خاتم را در دل داشتند به عهدشان خیانت نمودند. آنها جانشینی را که خدا برای خود برگزیده بود، به رسمیت نشناختند و پس از رسول خاتم، خود برای خدا جانشین انتخاب کردند! با همان دستانی که در روز عهد معهود بیعت بسته بودند، فاطمه زهرا (س) را که یکی از ۱۴ موعود عهد بود به شهادت رساندند، بر گردن علی، جانشین اعلای خدای متعال طناب انداختند و در نهایت هم با شمشیری زهرآلود در محراب نماز مُزد خوبی‌هایش را ادا نمودند. آنها برای فراموشاندن عهد معهود از اذهان مردم و پوشاندنش از نسل‌های آینده، نهضت حدیث سوزی و حدیث سازی راه انداختند. در همین اثنا عده‌ای از یهودیان، به ظاهر مسلمان شدند و خود را در دستگاه خلافت جای دادند؛ تا آنجا که در تصمیم‌گیری‌های مهم مسلمانان و حتی پاسخگویی به سوالات اعتقادی ایشان مورد مشاوره قرار گرفتند.

اینک ادامه‌ی ماجرای عهد:

زمین و زمینیان از برکت حضور سه تن از چهارده موعود عهد یعنی رسول خاتم، فاطمه زهرا و امیر مومنان محروم شده بودند. برگزیدگان بعدی که خداوند متعال درباره‌ی آنها از آدم و بنی آدم عهد گرفته بود تا ایشان را به برتری و سرپرستی خود بپذیرند و با آنها دشمنی نکنند، عبارت بودند از:

- **دومین** جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **حسن بن علی** علیه السلام:

خداوند رحمان، او را پس از امیر مومنان، جانشین و معدن علم خویش قرار داد. آنقدر مهربان و بخشنده بود که به کریم اهل بیت مشهور شد. مردم او را با لقب «مجتبی» یعنی انتخاب شده‌ی ویژه‌ی خدا

^۱ بخشی از حدیث لوح: "فَجَعَلْتُ حَسَنًا مَعْدِنَ عِلْمِي بَعْدَ انْقِضَاءِ مُدَّةِ آبِيهِ": کافی، ج ۱، ص ۵۲۷ و ۵۲۸.

می‌شناختند.^۲ با این وجود، از در دشمنی با حجت خدا در آمدند و سخن پیامبر را که در روز عهد معهود (غدير) فرمود پس از امیر مومنان، فرزندش حسن، جانشین خدا و صراط مستقیم الهی خواهد بود، نشنیده انگاشتند.

آنها هدایتگر مهربان خود را مظلومانه مسموم کردند؛ یک بار با زدن خنجر زهرآلود به پهلویش، یک بار با فرو کردن نیزه‌ی زهرآگین به پایش، یک بار با غذایی آغشته به سم^۳... عاقبت، جنازه‌اش را هم تیرباران نمودند^۴ تا در عنادشان با خدا و جانشین خدا جای هیچ شک و شبهه‌ای برای کسی باقی نماند.

- **سومین** جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **حسین بن علی** علیه السلام:

خدا و رسولش او را «ابا عبدالله» خواندند^۵ تا همگان بدانند جایگاه حسین علیه السلام، پدری و سروری بر همه‌ی آنهاست که عبودیت خالق را از ازل تا قیامت به جا آورده و می‌آورند. پس حسین و یارانش را ناجوانمردانه به شهادت رساندند تا حجت را بر خدا تمام کرده باشند! حتی به کودک شیرخواره‌ی او هم رحم نیاوردند و حنجرش را به تیری دوختند. خودش را با لب تشنه آنچنان مورد هجوم قرار دادند که بدنش همچون خاریشتی بر از تیر شد.^۶ همچنانکه قوچی را سر ببرند، با لب تشنه سر از پیکر مبارکش جدا کردند و بدن بی جانیش را زیر سم اسبان لگدکوب نمودند ... گویی با خدا عهد بسته بودند هرچه از توان‌شان بر می‌آید در آزار و دشمنی با حسین به کار بندند!

- **چهارمین** جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **علی بن حسین (سجاد)** علیه السلام:

پروردگار عالمیان او را چنین معرفی فرمود: «سرور عابدان و زیور اولیاء گذشته‌ی من».^{۱۰}

اولیاء گذشته یعنی نوح، نبی الله؛ ابراهیم، خلیل الله؛ موسی، کلیم الله؛ عیسی، روح الله ...! معنای این حرف را هم کسی نفهمید. دستها و پاهاى زين العابدين (زينت عابدان) را در غل و زنجير كردند و به

^۲ "اجتباء الله العبد- خداوند او را ویژه فیض و بخشش الهی گردانید ... این ویژگی برای انبیاء و بعضی از مقربین ایشان از صدیقین و شهدا است، چنانکه خدای تعالی گفت: (وَ كَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ - ۶ / يوسف) و (فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ - ۵۰ / قلم) و (وَ اجْتَبَيْنَاهُمْ وَ هَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ - ۸۷ / انعام) و (ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَ هَدَى - ۱۲۲ / طه) مفهوم آیات فوق در این آیه است که می‌گوید: (إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ - ۴۶ / ص). ترجمه مفردات راغب، ج ۱، ص ۳۸۱.

^۳ به عنوان نمونه بنگرید به: بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۳۳ و ۱۴۵.

^۴ همان، ص ۱۵۷.

^۵ رسول رحمت هنگامی که امام حسین علیه السلام متولد شد، ایشان را اباعبدالله خطاب کرد: همان، ص ۳۵۱.

^۶ "وقتی امام حسین علیه السلام در اثر زیادی زخم ناتوان شد و بدنش از زیادی تیر همچون خاریشت گردید ...": اللهوف، ص ۱۳۴.

^۷ امام رضا علیه‌السلام فرمودند: "إِنْ كُنْتَ بَاكِياً لِشَيْءٍ فَأَبْكِ لِلْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ع- فَإِنَّهُ ذِيحَ كَمَا يَذْبَحُ الْكَبْشُ" یعنی: هر وقت خواستی برای چیزی گریه کنی برای حسین بن علی گریه کن، که او را همچون قوچ سر بریدند: وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۹۶۹۴.

^۸ "قَدَّاسُوا الْحُسَيْنَ ع بِخِيُولِهِمْ حَتَّى رَضُوا طَهْرَهُ": الارشاد شیخ مفید، ج ۲، ص ۱۱۳.

^۹ امام سجاد علیه السلام می‌فرماید: "وَ اللَّهُ لَوْ أَنَّ النَّبِيَّ تَقَدَّمَ إِلَيْهِمْ فِي قِتَالِنَا كَمَا تَقَدَّمَ إِلَيْهِمْ فِي الْوَصَايَةِ إِنَّا لَمَّا اِزْدَادُوا عَلَى مَا فَعَلُوا إِنَّا" یعنی: به خدا سوگند که اگر رسول خدا به جای آن سفارش‌ها [که در حق ما به مردم کردند]، به جنگ با ما فرمان می‌داد، بیش از این نمی‌توانستند کاری انجام دهند: بحارالانوار، ج ۴۵، ص ۱۴۹.

^{۱۰} بخشی از حدیث لوح: "عَلَى سَيِّدِ الْعَابِدِينَ وَ زَيْنِ أَوْلِيَائِي الْمَاضِينَ": کافی، ج ۱، ص ۵۳۸.

اسیری شهر به شهر گردانند. باقیمانده‌ی کینه‌ی غدیر را بر سر او که هم نام امیر غدیر (علی علیه السلام) بود، خالی کردند و با زهری قوی جگرش را سوزاندند.

- **پنجمین** جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **محمد بن علی (باقر)** علیه السلام:
خداوند حکیم او را «باقر علم الهی و معدن حکمتش» خواند.^۱ پس او هم باید با زهر کینه و حسد از زمین برداشته می‌شد.
- **ششمین** جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **جعفر بن محمد (صادق)** علیه السلام:
خالق متعال درباره‌اش فرمود: «هرکس او را منکر شود، گویی مرا باور نداشته. بر خود واجب دانسته‌ام، که جایگاه جعفر را بسیار گرامی دارم»^۲ پس جای تأمل نبود. او را نیز مسموم کردند و زمین و زمینیان را از برکت وجودش محروم نمودند.
- **هفتمین** جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **موسی بن جعفر (کاظم)** علیه السلام:
خداوند بلندمرتبه او را «حبیب» و «برگزیده»ی خود خطاب کرد.^۳ به همین جرم، سال‌ها با غُل و زنجیر تحت بدترین شکنجه‌ها در سیاهچال نگاه داشته شد و عاقبت با زهری کُشنده مسموم گردید.
- **هشتمین** جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **علی بن موسی (رضا)** علیه السلام:
مردم «رضا» صدایش می‌کردند؛ غافل از آنکه این نام را خداوند رحمان بر او نهاده بود تا به همگان بگوید چقدر علی بن موسی نزدش عزیز است و تا چه اندازه از او راضی است.^۴ او را هم زهر خوراندند تا در پرونده‌ی سیاه خیانت‌شان به عهد معهود، چیزی جا نمانده باشد.
- **نهمین** جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **محمد بن علی (جواد)** علیه السلام:
پروردگار مهربان او را چنین معرفی فرمود: «او وارث علم و گنجینه‌ی حکمت و جایگاه اسرار نهان من است ... هیچ بنده‌ای به او ایمان نیاورد، مگر اینکه بهشت را جایگاه او قرار دهم»^۵ پس باز هم بنی آدم باید از او و بهشتی که خداوند به وفاداران به او بشارت داده بود، دور می‌شدند. او را که از شدت جود و سخاوت، جواد می‌خواندند مظلومانه مسموم کردند و به شهادت رساندند.
- **دهمین** جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **علی بن محمد (نقی)** علیه السلام:

^{۱۱} بخشی از حدیث لوح: "مُحَمَّدُ الْبَاقِرُ عِلْمِي وَ الْمَعْدِنُ لِحِكْمَتِي": همان.

^{۱۲} بخشی از حدیث لوح: "الرَّادُّ عَلَيْهِ، كَالرَّادِّ عَلَيَّ. حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي، لِأَكْرِمَنَّ مَثْوَى جَعْفَرٍ": همان.

^{۱۳} بخشی از حدیث لوح: "مُوسَى عَبْدِي وَ حَبِيبِي وَ خَيْرَتِي": همان.

^{۱۴} امام محمد باقر (ع) می‌فرماید: "... اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى سَمَاءُ الرِّضَا لِأَنَّهُ كَانَ رِضَى لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي سَمَائِهِ وَ رِضَى لِرَسُولِهِ وَ الْأَيْمَةِ مِنْ بَعْدِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ فِي أَرْضِهِ..." یعنی: خداوند بزرگ او را رضا نامیده زیرا او مورد رضایت خدا بود در آسمان‌ها و مورد پسند پیامبر اکرم و ائمه طاهرين بود در زمین: بحارالانوار، ج ۴۹، ص ۴.

^{۱۵} بخشی از حدیث لوح: "فَهُوَ مَعْدِنٌ عِلْمِي، وَ مَوْضِعٌ سِرِّي، وَ حُجَّتِي عَلَى خَلْقِي؛ لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ بِهِ، إِلَّا جَعَلْتُ الْجَنَّةَ مَثْوَاهُ": کافی، ج ۱، ص ۵۲۸.

خداوند قهار او را دوست و یاور و امین وحی خود خواند^{۱۶} اما بنی آدم با او به دشمنی برخاستند و در عهدی که درباره‌اش با خالق خود بسته بودند، خیانت کردند. با زهری تدریجی او را مظلومانه مسموم نمودند و به شهادت رساندند.

- یازدهمین جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **حسن بن علی (عسکری)** علیه السلام:

او هم خازن علم خدا و جانشین بر خلق خالق در میان زمینیان بود. پس باید همچون پدرانش در زندان محبوس می‌شد و جام زهر می‌نوشید تا بنی آدم طعم خوشبختی را نچشند. او که بر پایه‌ی وعده‌ی خدا و بشارت رسول خاتم پدر آخرین موعود بود، بیش از سایرین تحت نظر قرار داشت تا اگر صاحب فرزند شد، خود و فرزندش سر به نیست گردند. اما خداوند اراده کرده بود تا با به دنیا آمدن آخرین موعود عهد، زمینه‌ی تحقق فلسفه‌ی خلقت آدمیان را مهیا سازد. به همین دلیل فرزند مبارک امام حسن عسکری، ۶ سال قبل از شهادت پدر، مخفیانه به دنیا آمد.

- دوازدهمین جانشین خدا و موعود عهد پس از رسول خاتم، **حجت بن الحسن (مهدی)** علیه السلام:

او تمام کننده‌ی نور خدا بود. آخرین جانشین خدا بر روی زمین!

آیا بنی آدم حرمت آخرین جانشین را نگه خواهند داشت؟

آیا به عهدی که درباره‌ی او بسته بودند وفادار خواهند ماند؟

آیا خداوند حکیم باز به بنی آدم فرصت می‌دهد تا همان بلاهایی را که بر سر حجت‌های پیشین آورده بودند، بر سر آخرین باقیمانده از موعود عهد نیز بیاورند؟

البته که نه!

بنی آدم از آزمون‌های الهی سربلند بیرون نیامده بودند. جز اندکی معدود، همگی صراط مستقیم را رها کرده بودند و با همه‌ی توان در پی شیطان دویده بودند. از ۱۴ برگزیده و جانشین خدا، ۱۳ تن را به بدترین شیوه‌ی ممکن از میان برداشته بودند. فرزندان آدم علیه السلام **بزرگ ترین نعمت الهی - یعنی وجود هدایتگران برگزیده‌ی خدای رحمان** - را کفران کرده بودند. همان نعمت مهمی که خداوند حکیم در روز عهد معهود (غدیر خم) پس از عطا کردنش فرمود:

۱۸ **الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي**

امروز دین‌تان را برای تان کامل کردم و نعمتم را بر شما تمام کردم!

همان نعمت عظیمی که خداوند بلند مرتبه در روز رستاخیز درباره‌اش از تک تک بندگان بازخواست می‌کند که چگونه نعمت کثیری را که از رحمت به تو بخشیده بودم پاس داشتی؟

۱۹ **ثُمَّ لَتَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ**

^{۱۶} بخشی از حدیث لوح: "وَلِيِّ وَنَاصِرِي، وَالشَّاهِدُ فِي خَلْقِي، وَ أَمِينِي عَلَى وَحْيِي": همان.

^{۱۷} بخشی از حدیث لوح: "الدَّاعِي إِلَى سَبِيلِي، وَالْخَازِنُ لِعِلْمِي": همان.

^{۱۸} قرآن کریم، سوره مائده، آیه ۳. همچنین بنگرید به: بحارالانوار، ج ۳۷، ص ۱۹۵. و البرهان فی تفسیر القرآن، ذیل همین آیه.

سپس قطعا در آن روز از نعمت کثیر (یعنی ولایت و محبت اهل بیت علیهم السلام)^{۱۹} بازخواست خواهید شد.

ابلیس به خوبی می‌دانست نعمت بزرگ خدا به بنی آدم چیست. از همین رو وقتی از فرمان سجده بر آدم جهت تکریم آن ۱۴ نعمت که در صُلبش بودند سر باز زد، گفت همه‌ی تلاش خود را به کار می‌گیرد تا آدمیان، شکر این نعمت کثیر را به جای نیاورند:

لَا تَنْبَهُهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَ مِنْ خَلْفِهِمْ وَ عَنْ أَيْمَانِهِمْ وَ عَنْ شَمَائِلِهِمْ وَ لَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ^{۲۲}

آنگاه بدیشان از پیش روی و از پشت سر و از راست و چپشان می‌تازم، و [چنان کنم که] بیشترشان را سپاسگزار [نعمت خود] نیابی.

و بنی آدم غافل از آنکه سَنَّت خالق قَهَّار اینگونه است که «کفر، نعمت از کَفَّت بیرون کند»^{۲۳} بآ کُفران نعمت عظیم ۱۴ دردانه‌ی خلقت و خیانت به عهد معهود، غضب خدا را برای خود رقم زدند. نشانه‌ی این غضب هم خارج نمودن آخرین جانشین خدا از دسترس آدمیان بود. چراکه: هنگامی که خداوند بر مردم غضب نماید، هدایتگر و حجت خود را از مجاورت آنها دور می‌کند!^{۲۴} این اتفاق، تحقق همان سوگندی بود که ابلیس در روز عهد معهود (غدیر) ادا کرده بود. او به عَزَّت و جلال پروردگار، قسم یاد کرده بود تا بنی آدم را چنان از هدایتگران معرفی شده در غدیر دور سازد که مورد غضب خدا قرار بگیرند.^{۲۵}

بدین ترتیب به امر الهی آخرین جانشین خدا از چشم‌ها پنهان شد و عصر غیبت «بقیة الله» یعنی تنها باقیمانده از ۱۴ موعود عهد آغاز گردید.

اما آیا این، پایان کار بنی آدم است؟

آیا مردمی که در عصر غیبت امام زنده‌ی زمان‌شان در این دنیا زندگی می‌کنند محکوم به غضب ابدی خالق خویش هستند؟

آیا وفاداری به عهد معهود در عصر غیبت و درباره‌ی امامی که از چشم‌ها پنهان است، امکان پذیر است؟

^{۱۹} قرآن کریم، سوره تکوین، آیه ۸.

^{۲۰} «نعمیم» به معنای نعمت وسیع و کثیر است: «قاموس قرآن، ج ۸، ص ۸۶. در مفردات راغب نیز چنین آمده: «النَّعِيمُ: النِّعْمَةُ الْكَثِيرَةُ»: و مفردات راغب، ص ۸۱۷.

^{۲۱} امام رضا علیه السلام در تبیین آیه‌ی مذکور فرمودند: «النعمیم حبنا أهل البيت و موالیتنا»: البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۴۷. ؛ و امام صادق علیه السلام فرمودند: «و الله ما هو الطعام و الشراب، و لكن ولایتنا أهل البيت»: همان، ص ۷۴۸. امیر مومنان و امام باقر علیهما السلام نیز فرمودند: «نحن النعمیم»: همان.

^{۲۲} قرآن کریم، سوره اعراف، آیه ۱۷.

^{۲۳} «لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَ لَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ» یعنی: اگر شکرگزار باشید همانا [نعمت] را بر شما می‌افزایم و چنانچه کفران کنید [بدانید] قطعا عذاب من شدید خواهد بود: قرآن کریم، سوره ابراهیم، آیه ۷.

^{۲۴} امام باقر علیه السلام می‌فرماید: «إِذَا غَضِبَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ نَحْنَا عَنْ جَوَارِهِمْ» یعنی: هنگامی که خداوند بر خلایق غضب کند، ما (هدایتگران) را از مجاورت آنها دور می‌کند: «کافی، ج ۱، ص ۳۴۳.

^{۲۵} امام صادق علیه السلام فرمودند شیطان در روز غدیر و پس از معرفی هدایتگران پس از رسول خاتم گفت: «بعزتک و جلالک یا رب لازینن لهم المعاصی حتی ابغضهم الیک»: بحارالانوار، ج ۳۷، ص ۱۶۴.

در جلسه‌ی آینده به این پرسش‌ها پاسخ خواهیم داد.

📌 نکات مهم این جلسه

- خداوند حکیم در روز عهد معهود (روز غدیر) پس از آنکه پیامبر، هدایتگران پس از خود را به عنوان صراط مستقیم خدا و سرپرست مردم معرفی کرد، فرمود: **الْيَوْمَ ... أَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي**. یعنی انتهای نعمت خدا به بنی آدم وجود همان ۱۴ برگزیده‌ای بود که خداوند درباره‌ی پذیرش و دوستی آنها از مردم عهد گرفته بود.
- در روز رستاخیز خداوند متعال از بندگان دربارهی اینکه چگونه با نعمت بزرگ هدایتگران برگزیده‌ی خدا رفتار کردند، بازخواست می‌کند.
- ابلیس به خوبی می‌دانست اهل بیت علیهم السلام نعمت ویژه‌ی خدا بر آدمیان هستند. به همین دلیل وقتی از فرمان سجده بر آدم جهت تکریم ۱۴ وجود شریفی که در صلیب بودند سر باز زد، گفت همه‌ی تلاش خود را به کار می‌گیرد تا آدمیان، شکر این نعمت کثیر را به جای نیاورند.
- مردم از امتحان الهی سربلند بیرون نیامدند و نعمت ۱۳ نفر از ۱۴ برگزیده‌ی ویژه‌ی خدا را کفران کردند.
- خداوند متعال، آخرین باقیمانده از جانشین‌های خدا (بقیه الله) را از دسترس انسان‌ها خارج کرد تا همان بلایی را که بر سر پدرانش آورده بودند، در مورد او نیز مرتکب نشوند. بدین ترتیب عصر غیبت امام زمان آغاز گردید.
- غیبت جانشین خدا نشانه‌ی غضب خدا بر زمینیان بود؛ چراکه هر گاه خداوند بر امتی غضب کند، حجت خود را از دسترس آنها دور می‌سازد.